

MESTNI VSAKDAN V OBDOBJU BAROKA V LUČI RAZLIČNIH PISNIH VIROV (PIRAN, 1600-1602)

Darja MIHELIC

dr., izredni profesor Univerze v Ljubljani, višji znanstveni sodelavec SAZU, 61000 Ljubljana, Novi trg 4, YU
dott., professore straordinario nell' Università di Lubiana

POVZETEK

Razprava prikazuje podobo piranskega vsakdanjika po raznovrstnih pisnih virih iz začetka 17. stoletja, ki jih hrani Pokrajinski arhiv Koper - enota v Piranu. Študija je razdeljena v dva dela: prvi obravnava življenje nekdanje piranske mestne naselbine kot celote, drugi pa vsakdanjik piranskih posameznikov v tedanjem mestu. Človeški vsakdanjik opisuje z vidika celotnega življenja enega leta in enega dne.

Piranska komuna je navzven in navznoter kot celota urejala svoje politične, gospodarske, upravne in druge zadeve. V obravnavanem času je bila podrejena Beneški republiki. K ožji mestni naselbini je spadalo tudi njeno agrarno zaledje. Mestno gospodarstvo je zato kazalo simbiozo značilnih mestnih (obrti, gostinstva, trgovine, denarništva) in podeželskih strok (poljedelstva, živinoreje, podeželske obri), morje pa je omogočalo tudi ribolov, solarstvo in prometne povezave z drugimi obmorskimi kraji. Gospodarska dejavnost ter dohodki in izdatki piranske komune so razvidni iz letnih bilanc mestnega poslovanja, kakor tudi iz omemb proizvodnih objektov in poklicev v izvirnikih. Več zapisov se dotika mestne panorame. Ohranjen je popis pozidanih in nepozidanih parcel ob mestnem obzidju, omenjene so številne cerkve na mestnem teritoriju, arhiv pa hrani tudi 6 zapisov o prenovi cerkve Sv. Jurija, ki je potekala prav v začetku 17. stoletja in v naslednjih letih. Za mestni tloris so bili značilni trgi, ob katerih so stale upravne in poslovne zgradbe. Tlorisi mestnih hiš, ki so bile večinoma zidane, niso bili pravilni. Mesto je skrbelo za red, prehodnost in snago svojih ulic, trgov in pristanišča, pa tudi za varno in urejeno življenje svojih prebivalcev tako glede preprečevanja prekrškov kot glede socialnih ukrepov.

Vsakdan piranskih posameznikov v luči celotnega življenja daje za zgodnja otroška leta malo podatkov. Pač pa statuti večkrat omenjajo mladoletne prestopnike, ki so kršili javni red. Deklice so veljale za odrasle že z 12., fantje pa s 14. leti. Premožensko stanje zakoncev je bilo po poroki običajno urejeno na značilen istrski način: mož in žena sta uživala svoje imetje "kot brat in sestra". Duhovno življenje Pirančanov tistega časa pa odseva zlasti iz njihovih oporok.

Življenje Pirančanov v posameznem letu so na eni strani narekovali letni časi, v katerih so se opravljala razna agrarna, ribiška, solarska opravila, na drugi pa številni praznični dnevi: teh je bilo skupaj z nedeljami več kot 100 na leto.

Dnevni ritem Pirančanov je urejalo zvonjenje - jutranje, opoldansko in večerno. Mestni klicar jih je seznanjal s pomembnejšimi novicami. Delovni čas je bil vsaj pri nekaterih poklicih praktično neomejen. Za duhovno hrano Pirančanov je skrbelo cerkev, sprostitev in družbo pa so našli v gostilnah in gostiščih, kjer so se predajali tudi (prepovedanim) igram na srečo in (prepovedanim) mesenim užitkom.

Zaključni del razprave razčlenjuje piranske izvirnike glede na njihovo izpovednost za obravnavani problem.

Za boljšo preglednost in lažje spremljanje prispevka najprej pogledjmo njegovo vsebinsko zgradbo: **Uvodni del** osvetljuje razloge za izbiro tu predstavljenega krajevnege in časovnega vzorca (Piran, prva leta 17. stoletja),

ki naj bi služila v ilustracijo vsakdanjega življenja v mestih v času baroka; kratko se ustavlja pri omembi virov, na katerih podoba temelji; pojasnjuje zamisel o različnih vidikih pojma vsakdanje življenje. **Jedro** prispevka je v

UPORABLJENI VIRI:

STATUT ("STATUTA"),

po objavi M. Pahor - J. Šumrada, Ljubljana 1987

LISTINE ("CARTE"), orig., 4 kom.

PREPISI ("COPIE"), orig., 3 zvezki

REPOTORIJ POMEMBNIH ZADEV ("REPERTORIUM RERUM NOTABILIUM"),

orig., 1 knjiga

OPOROKE ("TESTAMENTA"), orig., 7 kom.

SEZNAMI TESTATORJEV ("LIBRI TESTAMENTORUM"), orig., 4 knjige

DAVČNA KNJIGA ("LIBER DACII"), orig., 1 knjiga

POSLOVNIK MESTNE KLAVNICE ("VARIA DE BECCARIA"), orig., 1 zvezek

POSLOVNIK RIBIŠKIH LOVIŠČ ("PESCHARIA"), orig., 1 zvezek

"NOTE POPOLARI", orig., 1 zvezek

VICEDOMSKE KNJIGE ("LIBRI VICEDOMINARIE"), orig., 2 knjigi

KNJIGE O PRODAJAH IMETJA DOLŽNIKOV

("LIBRI QUADERNI EXTIMARIE"), orig., 1 zvezek

("LIBRI INTROMISSIONUM"), orig., 1 knjiga

POPIS PARCEL OB PIRANSKEM MESTNEM OBZIDJU, orig., 1 zvezek

POSLOVNIK ŠPITALA ("HOSPITALE"), orig., 1 knjiga

skladu s temi vidiki razdeljeno v dva dela: prvi prikazuje vsakdanjik mestne skupnosti kot celote, drugi pa opisuje vsakdanje življenje s stališča mestnih prebivalcev. Ta, drugi del predstavlja tri vidike vsakdanjega življenja. Najprej je opisan vsakdanjik v smislu človeškega življenja od rojstva do smrti. Sledi opis ritma vsakdanjega življenja v posameznem letu. Zadnji vidik je slika človeškega vsakdanjika v luči enega samega (poprečnega) dne. Vse tri podobe so zasnovane na podatkih pisanih virov piranskega arhiva iz obdobja zgodnjega baroka.

Uporabljenim virom in njihovi zgovornosti za prikaz vsakdanjega življenja je namenjen **zaključni del** študije.

Prispevek prikazuje **Piran, obalno mesto** severozahodne Istre. Pri izboru mestnega vzorca sem dala primorskemu mestu prednost pred celinskim. Tip primorskega mesta se razlikuje od celinskega v vrsti značilnosti, ki so v literaturi¹ omenjane, vendar premalo poznane. Prav Piran pa vabi raziskovalca z izjemno bogatim arhivom, ki s svojim pisnim gradivom nudi neslutene možnosti (ne le zgodovinskih in ne le istrskih) raziskav. Podrobno sem ga že preučila v časovnem izseku visokega srednjega veka,² kar mi je bilo pri tem prispevku v pomoč.

Moj namen je bil, da bi poizkusila podati sliko Pirana po čim bolj pestrih pisnih virih iz drobnega časovnega vzorca baročnega razdobja. Po inventarju piranskega arhiva sem ugotovila, da je v časovnem razponu baroka največ vrst pisnih virov ohranjenih za prvo polovico 17. stoletja. Prav **začetek 17. stoletja** sem za predstavitev izbrala zato, ker so bila tedaj zapisana še zadnja dopolnila k piranskemu statutu (*statuta*). Sicer je bila na Piranskem do konca 18. stoletja v veljavi redakcija statuta iz 1384, ki so jo do 1604 dopolnjevali s posameznimi dodatki. Od drugih pisnih virov študija priteguje piransko zbirko listin (*carte*), k njej pa tudi kodekse kopij (*copie*) nekaterih listin in repertorij zapisov pomembnih zadev (*repertorium rerum notabilium*), dalje zbirko testamentov (*testamenta*) in kodekse z evidenco moških in ženskih testatorjev, ki so v posameznem letu dali zapisati poslednjo voljo (*libri testamentorum*). Od ostalih kodeksov so vanjo pritegnjene davčna knjiga (*liber dacii*), knjige o poslovanju mestne klavnice (*varia de beccaria*), ribiških lovišč (*pescharia*), tim. *note popolari* s popisi nekaterih perečih piranskih zadev, vicedomske knjige (*libri vicedominarie*), zapisi o prodajah imetja dolžnikov (*libri quaterni extimarie*, *libri intromissionum*), popis parcel ob

1 Za to problematiko prim. zlasti S. Vilfan, *Rechtsgeschichte der Slowenen bis zum Jahre 1941*, Grazer rechts- und staatswissenschaftliche Studien 21, Graz, 1968, 101-120; idem, *Die mittelalterliche Stadt zwischen Pannonien und der Nordadria (Binnen- und Küstenstädte im slowenischen Raum)*, Internationales kulturhistorisches Symposium Mogersdorf 4, Szombathely, 1974, 125-141; idem, *Stadt und Adel, Ein Vergleich zwischen Küsten- und Binnenstädten zwischen der oberen Adria und Pannonien*, *Die Stadt am Ausgang des Mittelalters*, Linz, 1974, 63-74; idem, *Tipologija srednjovekovnih gradov Slovenije i etnička struktura njihovog stanovništva*, *Jugoslovenski istorijski časopis* 14/1-2, Beograd 1975, 19-27; idem, *Sredniowieczne miasta Slowenii*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 1, Warszawa 1978, 5-13.

2 Prim. Biografije in bibliografije raziskovalcev Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU 2 (1976-1985), Ljubljana, 1988, 75-79.

DOHODKI KOMUNE:	libre/leto
desetina savudrijskega Krasa ("decime del Carso")	1610
desetina od jagnjet ("decime d'agnelli")	375
razni travniki ("pradi diversi")	583
ribolovno področje "di Sizuole"	8400
ribolovno področje "di Fasan"	910
davek "della pesa", "del pesse"	1960
sedmina soli ("salli settimo")	12000
oljarna "di Marzana"	680
oljarna "di sopra"	570
oljarna "di mezo"	610
oljarna "piculo"	300
peč "di Marzana"	184
peč "della Ponta"	200
peč "di Porta d'homo"	101
pekarina ("fernaria")	113
ladjedelnica ("Squerro) di Marzana"	114
zakupnina gostišča "di Sizuol"	126
davek na mere ("misure")	102
davek od vina ("del vin")	210
davek za prekupčevanje ("mesetaria")	321
davek za prodajalne ("botachini")	29

STROŠKI KOMUNE:

plače uslužbencev:	
podestat	2232
itd	
zdravnik	1860
učitelj	868
itd	
dovod vode v palačo	36
uradniške knjige	70
čiščenje vodnjakov	155
za okrasitev palače	30
itd	
za komemoracijo zmage nad Barbarosso	400
za obrambo pred Uskoki ("per guardie contra Uschochi, pancere, piombo et corda")	500
praznični karneval	300
REDNI STROŠKI ("SPESE ORDINARIE")	17004
IZREDNI STROŠKI	
("SPESE EXTRAORDINARIE")	13184
SUMA	30188
DOHODKI (INTRADE)	29498
PRESEŽEK STROŠKOV ("SPESE DI PIU")	690

V pregledanem gradivu pa o omenjenih družbenih dogajanjih skoraj ni sledu.

Slika tedanjega piranskega gospodarstva kaže simbiozo značilnih mestnih ter podeželskih panog, dodatne gospodarske dejavnosti pa je mestu omogočala obmorska lega. V Piranu so bili razviti obrt, gostinstvo in trgovina, okoliš je nudil možnosti poljedelstva, živinoreje in podeželske obrti, morje je omogočalo ribolov, solarstvo in prometne povezave s prekmorskimi kraji.

Komuna se je vzdrževala z oddajo monopolne pravice in davkov za številne proizvodne in trgovske dejavnosti v zakup, pa tudi z raznimi globami za prekrške.

Najpomembnejši je bil komunalni dohodek od piranske solne proizvodnje: komuni je pripadala sedmina vse na Piranskem proizvedene soli. Ta svoj dohodek je lahko odstopila v zakup kot tim. *livellum franchabile* za večjo vsoto denarja, kakor je storila leta 1597. Tri leta kasneje, je njen predstavnik poiskal novega zakupnika, ki je namesto nje izplačal 2000 dukatov (po 6 liber in 4 solde) prejšnjemu zakupniku ter tako prevzel od njega komunalne pravice in koristi do sedmine piranske solne

proizvodnje: komuna mu je letno dolgovala po 120 dukatov.⁶

Gospodarsko dejavnost in dohodke ter izdatke piranske komune najbolje osvetljujeva dva doslej nepoznana popisa iz prvega desetletja 17. stoletja.⁷ Na kratko povzemam popolnejšega od njiju (spisek na naslednji strani). Zabeleženi komunalni dohodki (ki pa niso vsi) kažejo korist komune od nekaterih gospodarskih panog piranskega področja: komuni je pripadala desetina (dejansko tri štiridesetine) pridelka žita na savudrijskem Krasu (ki ga je imel Piran v fevd od koprškega škofa)⁸, desetina od jagnjet, dohodek od komunalnih travnikov, zakupnina za komunalna ribiška področja, sedmina piranske proizvodnje soli; opazna sredstva so ji dotekala od oljnih mlinov, krušnih peči in peke kruha, od ladjedelnice v Marčani (*Squerro*), od sečoveljskega gostišča (*/h/ostaria*). Pripadal ji je davek od predpisanih mer, prometa z vinom in ribami ter od posredniške trgovine in prodajaln. Celoletni popisani dohodek komune je znašal 29 498 liber. Izdatki komune so bili redni in izredni. Med redne so spadale plače komunalnih urad-

6 Listina, 1600, 17. 6., Benetke; Repertorium rerum notabilium (1282-1814), folio 23-24

7 Note popolari, škatla 3/10 (1576-1610) folio 84-85; prepisi dokumentov, škatla 1/4 (1283-1610), folio 82; *ibid.*, škatla 2/5 (1421-1610), folio 27-29 verso

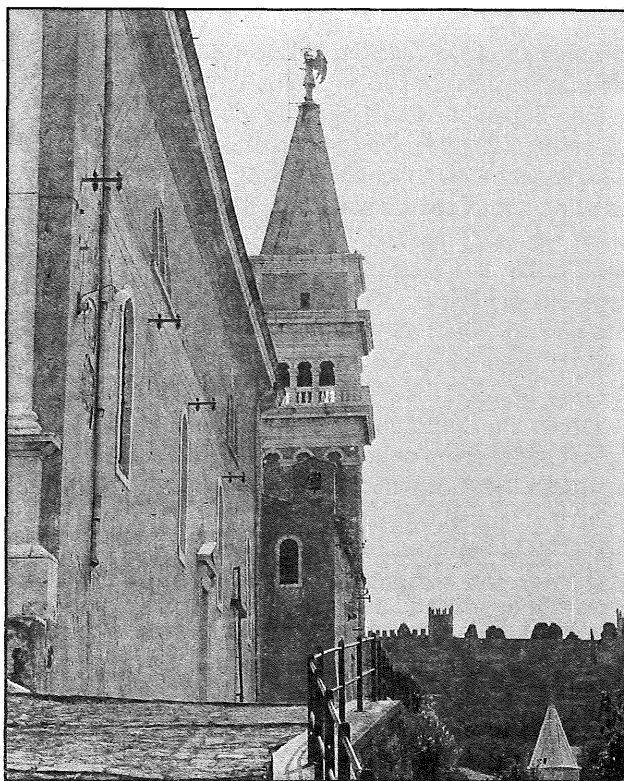
8 Listina, 1600, 3. 9., Koper

nikov; od njih navajam le podestatovo (2232 liber), zdravnikovo (1860 liber) in učiteljevo (868 liber). Dodam naj, da je leta 1604 utežna libra (slabega pol kilograma) mesa stala 5 soldov oziroma četrtno denarne libre. Učiteljeva letna plača je torej zadoščala za nakup približno poldruge tone mesa. Med zanimivejše komunalne izdatke sodijo stroški za čiščenje vodnjakov in zbiralnikov, za dovod vode v komunalno palačo, za knjige, za priložnostno okrasitev palače, za karnevalsko slovesnost, pa za proslavitev spomina na zmago nad gusarjem Barbarosso (Chaireddinom) ter za obrambo pred Uskoki. Komunalni izdatki so skupaj znašali 30188 liber. Letna bilanca Pirana je bila negativna za 690 liber.

Popolnejšo sliko piranskega gospodarstva predstavljajo omembe proizvodnih objektov in poklicev, ki se pojavljajo v zapisih. Naletela sem na omembe agrarnih nepremičnin in poljedelcev (*laborator terre*), živine in pastirjev (*pastor*), solin in delavcev na njih, mlinov, peči, klavnice, torkelj, ladjedelnice, obrtnikov kot mlinar (*molinier*), pek (*fornaro, pancogolus, pistor*), mesar (*becarius*), oljar, krznar (*pellipario, pellizer*), usnjar, čevljar (*cerdo, calcerai*), kopitar (*sutor*), zidar (*faber cementarius, murer, muraro*), kamnosek (*taiapiera*), žagar (*secator*), mizar (*marangonus*), kolar (*carpentarius*), sodar (*botaro, boter*), smolar (*chalafador*), mečar (*spadaro*), brivec (*barbier, barbiro*) ter na nekaj mojstrov (*magister*) brez podrobnejše opredelitve. Zapis omenjajo še gostilne in gostišča, gostilničarja (*tabernarius*) oz. gostiščarja, prodajalne in prodajalnarja (*apothecarius, botegiero, stationarius*), trgovca (*mercator*), krošnjarja (*mus/selarius*).

Kot smo na eni strani priča mestne blaginje, ki se izraža v investicijah v gradnjo piranske župne cerkve, pa podatki iz prve polovice 90-ih let 16. stoletja izkazujejo padec vrednosti denarja: zaradi prošenj je bila komuna primorana povišati plače vsem svojim uradnikom. S prošnjo za zvišanje plače se je 1596 nanjo obrnil tudi učitelj (*precettor di grammatica*) Francesco del Taceo, češ da s svojo plačo 120 dukatov in dodeljeno hišo ne more shajati. Veliki svet je njegovo pozitivno rešil in mu dodelil še dodatnih 20 dukatov.⁹ Z ukrepi glede maksimiranja cen (npr. za meso) in plač (tujih poljedelskih delavcev ter zidarjev, mizarjev in smolarjev)¹⁰ je oblast skušala zavreti njihovo nenadzorovano rast.

Ožja **mestna naselbina** ob kastelu je vključevala štiri mestne četrti in perifernejše območje Marčano. V tem obsegu je bila obzidana v drugi polovici 15. stoletja. V piranskem arhivu sem ob zbiranju gradiva za ta prispevek (med sodnimi spisi!) naletela na - doslej nepoznani - zvezek iz 1609¹¹ z natančnim popisom (z omembami podobe objektov in navedbami njihovih lastnikov) 114

Piran. Cerkev Sv. Jurija (v ozadju piransko srednjeveško obzidje) (foto: D. Darovec, 1991)

pozidanih in drugih parcel ter mestnih vrat in stolpov, ki so se vrstili vzdolž piranskega obzidja začeni z vzhodnim obzidjem Battifredo do morja, pa ob južni strani ob morju do cerkve Sv. Klementa ter nato ob severni strani proti Pusterli ob morju do cerkve Sv. Jurija. Zapis bo treba še podrobneje analizirati v povezavi s katastrom, tokrat pa naj zadošča globalna slika podatkov, ki jih predstavljam na načrtu Pirana iz Caprinove L'Istria nobilissima¹² (slika na naslednji strani). Popis zajema 91 hiš (*casa/lle, tudi domus*), 6 stolpov - torre (v enega je bila vzdana hiša, eden je bil v sklopu žitnega skladišča - fontigum, tudi fonticum), 4 hleve (*stalla*), 2 magacin(čka) (*magazin, tudi magazen, magazzeneto*), žitno skladišče, mestno klavnico (*beccaria, tudi macellus*), krušno peč (*furno, furnus*) in oljni mlin (*torchio, tudi torcholle*). Od agrarnih nepremičnin omenja spis 5 vrtov (*orte*) in 4 vinograde (*vigna*).

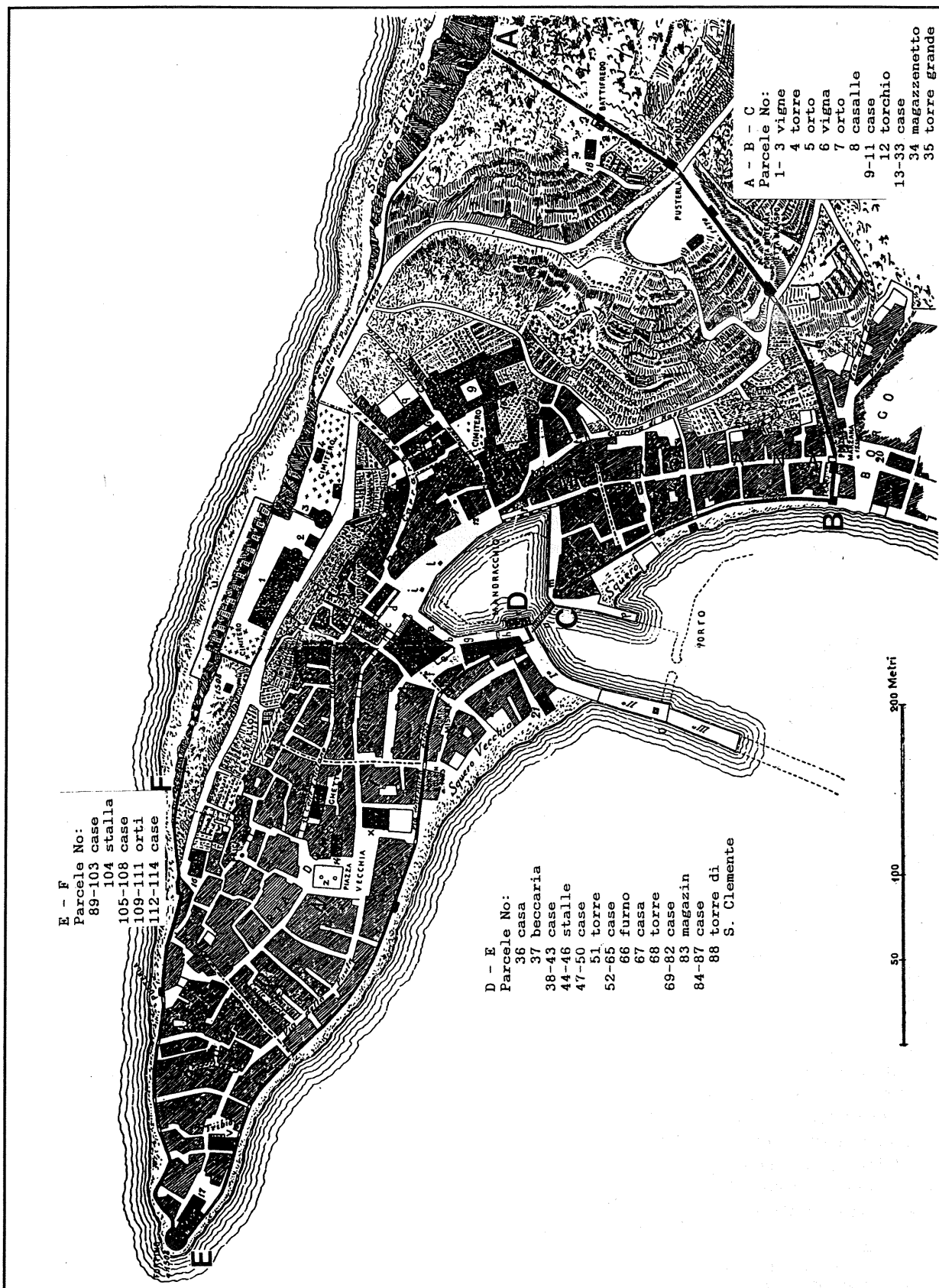
V mestu so stali številni stolpi in cerkve. Ob nekaterih od cerkva se omenjajo pokopališča: tako pri župni cerkvi Sv. Jurija, pri minoritski cerkvi Sv. Frančiška in pri Sv. Katarini (zunaj ožje mestne naselbine pa sta bili pokopališči pri Sv. Bernardu in Sv. Margareti).

9 M. Pahor - J. Šumrada, Statut piranskega komuna od 13. do 17. stoletja, SAZU - ZRC SAZU, Ljubljana, 1987, 223-228

10 Prim. op. 9, 590-592, 406-411

11 Sodstvo, škatla 4/19 (1592-1610)

12 G. Caprin, L'Istria nobilissima I, Trieste, 1905, 124-125

Načrt Pirana iz Caprinove *L'Istria nobilissima*

Mestno panoramo je - in jo še - obvladovala župna cerkev sv. Jurija, ki je prav v začetku 17. stoletja doživljala svojo prenovo: V 90-ih letih 16. stoletja je piranska komuna izbrala predsedstvo štirih ljudi, ki naj bi poskrbeli za obnovo cerkve. Zastopnik četverice Miklavž Caldana, doktor prava, je leta 1591 prišel v Benetke z načrti gradbenih del za izgradnjo **oboka** v kapeli glavnega oltarja in v delu kora omenjene cerkve. Beneški zidarski mojster Gianmaria Lazarini in tesar Piero Gallesi iz Roviga sta mu dala podrobne napotke za gradnjo tako glede mer, ki naj bi vplivale na estetsko podobo objekta, kot glede učvrščevanja gradnje z železnimi palicami.

Junija 1600 se je predsedstvo dogovorilo z zidarskim mojstrom, kamnosekom Bonfantejem Torrejem pokojnega mojstra Štefana in s še z dvema zidarjema glede načrtovane izgradnje cerkvenega **obzidja** nad morjem. Nad potekom del so bedeli posebni nadzorniki, ki so (končani) izdelek pozitivno ocenili.

Oktobra 1600 je predsedstvo sklenilo dogovor z mojstrom Jakobom di Nodari iz Kopra in mu izročilo načrt, po katerem naj bi zgradil **stolp zvonika** k cerkvi Sv. Jurija. Za **nadgradnjo** k stolpu se je predsedstvo januarja 1608 pogodilo z že omenjenim kamnosekom Bonfantejem. Ta mojster je očitno užival zaupanje predsedstva, ki mu je sedem let prej (1601) naložilo tudi izdelavo nove **fasade** cerkve Sv. Jurija s štirimi stebri, vrati, arhitravom in dvema oknom (za plačilo 625 dukatov). V kamniti plošči na cerkvi beremo, da je bila (dokončana) cerkev posvečena leta 1637.

Omenjena dokumentacija - 6 zapisov¹³ o prenovi cerkve Sv. Jurija umetnostnim zgodovinarjem doslej ni znana; objava teh virov pa bo nedvomno osvetlila mnoga vprašanja in dileme glede piranske župne cerkve.

V mestnem tlorisu so bili značilni trgi (*plat/hea*, *piazza//, borgo*), ki so predstavljali prostor živahnega javnega življenja. Osrednji je bil trg v mestni četrti Campo, ki je obdajala notranje pristanišče. Tam je stala vrsta mogočnih upravnih in poslovnih zgradb: komunalna palača (*palatium, palazzo*) z zvonikom, velika in mala loggia, mestna klavnica, žitno skladišče, omenjajo pa se še trgovine, prodajalne (*botegha, spiciaria*) in trgovina ali brivnica (*botegha sive barbaria*). Mestni špital (*hospitale, ospedale*) je stal izven četrti Campo ob periferiji mestnega jedra. Piran je imel tudi zapore (*carcera*) za prestopnike. V mestu je stalo več zgradb, ki so bile namenjene raznovrstnim gospodarskim aktivnostim: živinoreji, peki kruha, oljarstvu itd.

Večina parcel znotraj mestnega obzidja je bila pozidana z bivalnimi objekti, ob katerih so bila večkrat (obzidana) dvorišča (*curte, cortisella*) in vrtovi, na obrob-

ju pa je mesto tu in tam vključevalo tudi kak vinograd. Tlorisi hiš običajno niso bili pravilni, kar je razvidno iz dolžine štirih hišnih stranic, ki so ob prodajah označevale bodisi notranjo bodisi zunanjo izmero tovrstnih nepremičnin. Njihova površina je največkrat znašala 10 do 20 kvadratnih "passov", torej približno 17 do 34 kvadratnih metrov, nekatere hiše pa so bile seveda tudi manjše ali večje. Samo v enem zapisu¹⁴ iz tega časa sem našla omembo višine koče ob zidu: znašala je 2 "passa" (približno 3,5 metra). Tega podatka seveda ne moremo posploševati, saj zlasti hiše v središču naselbine pogosto niso bile le enonadstropne. Zgradbe v mestu so bile večinoma zidane, redko lesene. Zaradi požarne varnosti so morale biti krite s strešniki in opekami; revnejše, perifernejše koče izven obzidja pa so imele lahko streho iz desk, trsja ali slame. Kot značilnosti hiš v mestu se omenjajo okna (*fenestra*), vrata (*porta*), stopnice (*scale*), balkoni (*balc/hi/o*), senčnice (*frescalis, frescato*), terase (*terrario*); tu in tam je bila posamezna hiša vzdana v stolp.

Mesto je posvečalo precejšnjo pozornost ureditvi svojega bivalnega prostora: skrbelo je za red, prehodnost in snago svojih ulic, poti, trgov in pristanišča: posebni nadzorniki so vsak mesec pregledali ceste in jih dali po potrebi popraviti, odstraniti ovire (kamenje, zemljo) in umazanijo z javnih poti, trgov in pomolov v pristanišču. Javne poti, trge in pomole je bilo prepovedano razkopavati. Metanje, zlivanje in odlaganje kamenja, peska, gnoja, umazanije po mestnih trgih, pomolih in v pristanišču je bilo zabranjeno. Z balkonov, oken, stopnic je bilo prepovedano zlivati na javno pot tako čisto kot umazano vodo. Komuna je skrbela tudi za vzdrževanje oz. čiščenje vodnjakov (*fontana*). Tudi omejitev vzreje živine (kozlov in svinj) v mestu predstavlja higienski ukrep.¹⁵

Notranja oprema mestnih zgradb je bila različna. V cerkvah so stali običajni sakralni objekti. V cerkvi Sv. Jurija omenja vir knjižnico (*libreria*): nad njo je bila sobica, opremljena s posteljo, kamor so leta 1600 udobno namestili zidarskega mojstra Jakoba di Nodari, da bi mu šla gradnja cerkvenega zvonika lažje od rok.¹⁶ V upravnih zgradbah so bile pisarne občinskih uslužbencev: tam so stale omare (*armaro*) s poslovnimi knjigami. Bile so zaklenjene s ključem.

Zapisi omenjajo tudi opremo gostinskih objektov. Gostišče v Sečovljah je leta 1594 nudilo popotnikom nočitvene zmogljivosti v obliki dveh snažnih postelj (*due letti netti*).¹⁷ Gostišča in gostilne (*taberna*) so imele pripomočke in posodo za pripravo in konsumacijo hrane

13 Prepisi dokumentov, škatla 1/4 (1283-1609), folio 54-55 verso, 57-61, 74-74 verso

14 Prim. op. 11, parcela pod št. 8

15 Prim. op. 9, 144-148, 707-710, 716-717, 289, 563-567

16 Prim. op. 13, folio 59-60

17 Prim. op. 9, 572-573.

in pijače. V gostilnah se med posodjem omenjajo vrči in pladnji (*urcius, fiala, ciatus*).

Opremo bivalnih zgradb je sestavljalo nekaj običajnih kosov pohištva: najopaznejši, v virih največkrat omenjani kos je bila postelja s slamarico (*paarizzo, stramazzo*), ponjavo (*pugna*), pernico oz. blazino (*plumacio, plumella, cavazzal de piuma*), odejo (*cultra, schiavina*), rjuhami (*drapi, linteamina, linzuoli*). Za spravljanje posteljnine in oblačil so služile skrinje (*casson, scrineum*), ki bile včasih zaklenjene s ključem. V opremo so spadale tudi klopi (*banca, banco*), ki so imele včasih predale (*castus*). Med deli kuhinjskega pohištva sem naletela na terminološko presenetljivo omembo bele kuhinjske kredence: "credenza bianca in cucina".¹⁸ V kuhinji je bil na verigi nad ognjiščem obešen bakren kotel (*calderium, caldiera*). Pirančani so hranili jestvine v kamnitih (*pilli*) in lesenih (*vas*) posodah. Od kuhinjskega posodja omenjajo pregledani viri lonce in ponve (*secchia, frixorium*).

Mesto je skrbelo za varno in urejeno življenje svojih prebivalcev. Varnost naj bi zagotavljalo raznovrstno orožje v posesti komune. Piran je imel organizirano stražo, predvidena pa je bila tudi možnost razglasitve obveznega vpoklica k orožju. Urejenost in javni red na svojem področju je skušalo mesto doseči s sankcijami za raznovrstne malverzacije in delikte: za goljufije, za škodo na tuji posesti, za telesno nasilje. Običajna kazen za prekršek je bila globa. Kadar prestopnik ni plačal, je bil v nekaterih primerih podvržen alternativni kazni - za preklinjanje celo dvema: če ni plačal globe v višini 3 liber, so ga - po izbiri - za en dan privezali na sramotilni steber, ali pa ga trikrat vrgli oblečenega s pomola v vodo. Komuna je imela tudi svoje zapore, vendar se je stroškov za vzdrževanje zapornikov elegantno rešila: upnik, ki je dal zapreti obubožanega dolžnika, naj bi zapornika sam oskrboval dnevno s dvema primernima enotama kruha in vodo (kar naj bi mu dolžnik kasneje povrnil); če upnik ni hotel prevzeti teh stroškov, je lahko podestat zapornika izpustil iz ječe. Drastične so bile predpisane telesne kazni (npr. za različno velike tatvine): ob njih se nam nehote utrne misel, da bi bili ob doslednem izvajanju istih kazni dandanes pohabljeni in slepci na cestah običajen pojav ... Statut je predvideval tudi kazen izgona in smrtno kazen. Zadnja je zanimiva v zvezi s pripravljanjem zeliščnih napitkov, s katerimi je nekdo drugemu stregel po življenju: moškega naj bi za tak delikt obesili,

žensko pa sežgali.¹⁹ Konkretnih primerov uresničitve omenjenih sankcij pa pregledani viri ne sporočajo.

Komuna je poskrbela tudi za socialne ukrepe, za zdravstvo in šolstvo. Piranski reveži so imeli na razpolago dva pravna zastopnika. Duševno prizadeti so dobili varuhe kot nedoletne sirote. Že leta 1222 se omenja piranski špital. Mesto je imelo plačanega zdravnika (v začetku 17. stoletja je bil to Zacharia (*medico di questa terra*), ki se je ob komunalni plači vzdrževal še s posestjo solin. V Piranu je deloval plačan učitelj. Od zanimivejših naj omenim še orglarski (*orghani*) in burkaški (*ioculator*) poklic: ta je bil graje vreden in opravičljiv le, kadar je prehajal z očeta na sina.²⁰

Mestno upravo je vodila falanga uradnikov od podestata prek vicedomov, notarjev in pisarjev do glasnika (*preco, comandador*).

Na življenje mestne skupnosti skušajmo zdaj navezati drugi del študije, in sicer o **vsakdanjiku piranskega posameznika**, kot ga za čas okrog leta 1600 slikajo pregledani zapisi.

Najprej si ga oglejmo v luči celotnega človeškega življenja. O rojstvu mladih Pirančanov pregledani viri molčijo. Ob rojstvu so otroke poimenovali. Fantiči so pogosto dobili ime po dedkih, dekličiči po babicah. Že tedaj so bila nekatera imena bolj, druga manj modna. V podkrepitve te trditve navedimo, da je bilo šestim (ali šestini) od 49 moških testatorjev iz razdobja od 1600 do 1602 ime Dominik in da je bilo osmim (petini) od 42 ženskih testatork iz istih let ime Mari(n)a, šestim (sedmini) pa Katarina. Več zapisov, ki pa ne zadoščajo za statistični vzorec, kaže, da so imele družine običajno tri do štiri otroke.

O rosnih letih piranskih otrok vemo malo. Smrtnost v otroških oziroma mladih letih ni bila zanemarljiva: oporoke namreč redno upoštevajo tako možnost. O tovrstni družinski tragediji priča konkretni primer, da je mati s hčerkama preživela dva sinova.²¹

Mladoletnike so starši in oblast obravnavali kot neodgovorne, nesamostojne osebe. Za nedoletne otroke so odgovarjali starši, osiroteli mladoletniki pa so dobili varuhe. Kadar so otroci zagrešili javni prekršek (zmerjanje, pretepanje, metanje kamenja ipd.), je kazen zanje določil podestat. Otroci pa se omenjajo tudi v zvezi s prepovedjo preklinjanja in opazovanja iger na srečo. Do staršev so se morali lepo vesti.²² Po potrebi so jim

18 Hospitale, škatla 2 (1501-1808), folio verso pred folio 1

19 Prim. op. 9, 202- 204 (komunalno orožje); 310-313 (straža, vpoklic k orožju); 582-583 (obvezna uporaba pravih mera za trgovce); 587 (pošteno delo obrtnikov); 570, 588-590, 594 (mesarji, peki in gostilničarji morajo dajati dobro mero); 637 (nihče ne sme dajati slabe mere); 266-273 (prepoved ponarejanja); 274-278, 279-280, 283-287, 346-352, 354, 455 (povzročanje škode); 251-261, 274 (nasilje); 247-249 (alternativna kazen); 344-345, 401-402 (komunalni zapori, vzdrževanje zapornikov); 280-282 (razne telesne kazni); 102 (kazen izgona); 265-266 (kaznivo pripravljanje strupenih zeliščnih napitkov)

20 Prim. op. 9, 470- 471 (zastopnika revežev); 530-531 (varuštvo duševno prizadetih); 227- 228 (učitelj); 529 (burkač); Listina 1222, 18. 12., Piran (špital); Vicedomska knjiga 168 (1600-1661), folio 53 (zdravnik); Libri intromissionum, škatla 3, 1593-1610, folio 162 (orglar)

21 Libri intromissionum, škatla 3, 1593-1610, folio 150-150 verso

22 Prim. op. 9, 472 (odgovornost staršev za otroke); 521-522 (varuštvo sirot); 249-256 (podestat presoja o javnem prekršku otrok); 248

pomagali doma in odhajali zanje po nakupih. Trgovci so včasih izkoristili neizkušenost takih strank. Znana je pritožba zoper mesarja, ki je ogoljufal 13-letnega fanta.²³ Ta je želel kupiti četrť jagnjeta, mesar pa mu je navrgel še 2 unči (12 dekagramov) gnile junčevine.

Ni znano, koliko otrok se je šolalo pri komunalnem učiteljskem upravitelju. Izobraževali so se večinoma fantje, zato je zanimiv primer spreobrnjene Židinje Perle, katere lastnoročno napisano pritožbo na podestata hrani piranski arhiv.²⁴

Telesna odraslost je bila deklicam priznana z 12, fantom pa s 14 leti: tedaj so se smeli osiroteli otroci poročiti in zapisati testament, nad njihovimi nepremičninami pa so še vedno bedeli varuhi. Fantje so morali v starosti 14 let priseči zvestobo podestatu. Za duhovno zrelo in za svoja dejanja odgovorno je deklica veljala pri 15, fant pa pri 18 letih: šele tedaj sta smela samostojno odtujiti svoje nepremično imetje. Za vstop v veliki svet so morali moški potomci članov počakati do 20 leta, za opravljanje javnih služb pa nato še 5 oziroma 10 let.²⁵

Ko so dosegli zrelo dobo, so se otroci osamosvojili - emancipirali od staršev. Zrela življenjska doba je prinesla tudi osnovanje družine. Njeno materialno podlago sta predstavljala dota in infradomus, tj. osnovna hišna oprema od postelje do kuhinjskega kotla. Do leta 1532 sta lahko prinesla doto v zakon oba zakonca. Tedaj²⁶ pa so bile moške dote prepovedane z naslednjo razlago: si novi, ki so dobili doto, so na prigovarjanje svojih žena povzročili obubožanje svojih očetov, ki so bili - na stara leta zapuščeni - prisiljeni k beračenju. V zakonu sta zakonca navadno - po istrskem ženitnem običaju - razpolagala z imetjem kot brat in sestra (*sicut frater et soror*): vsak je bil do polovice lastnik premoženja in vsak je odgovarjal za polovico (sporazumno sklenjenih) dolgov. Ko so že bili pri kruhu, so bili otroci dolžni podpirati svoje roditelje, če ti zaradi onemoglosti niso mogli primerno živeti.²⁷ Določilo, naj otroci lepo ravnajo s preživelimi starši, srečamo tudi v testamentih.²⁸

Leta so tekla; na starost so se pojavljale bolezni, ki jim tedanje zdravstvo in telo nista bila kos. Iz razloga, da na tem svetu ni nič gotovejšega kot smrt in nič bolj negotovega od ure njenega prihoda (*in questo mondo non e' cosa piu' certa alla morte ne cosa piu' incerta del' hora di quella*), so dali ostareli Pirančani - tudi sredi noči ali v zgodnjih jutranjih urah - zapisati poslednjo voljo v prisotnosti uradne osebe, ki je bila v ta namen dan in noč na razpolago. Iz testamentov odseva njihovo duhov-

Piranska ulica (foto: D. Darovec, 1991)

no življenje, saj so testatorji priporočali svojo dušo Bogu, naročali maše sv. Mariji in sv. Gregorju za blagor svoje duše, cerkve pa so se spomnili tudi z materialnimi zapuščinami. Otroci so bili v oporokah dokaj enakopravno obravnavani. Statut je sicer predvidel tudi razdedinjenje otrok po starših in obratno v primerih hudih deliktov. Taka delikta sina sta bila med drugim brezbožnost in prešuštvo z mačeho oz. očetovo priležnico (ta odlok dejansko posredno legalizira pojav konkubinata oz. izvenzakonske skupnosti med moškim in žensko), delikta očeta pa sta bila brezbožnost in prešuštvo s snaho oz. sinovo priležnico.²⁹ Skrajnih primerov in družinskih sporov te vrste pa v pregledanih zapisih ni. Mnogo bolj kot tovrstne svetne zamere odseva iz testamentov skrb

(preklinjanje otrok); 608 (opazovanje kockanja)

23 Varia de beccaria, 2 (1307-1724), folio 25-26

24 Prepisi dokumentov, škatla 1/4 (1283-1610), folio 56-56 verso

25 Prim. op. 9, 526-528 (poroka sirot); 27-30 (prisega zvestobe); 230-232 (vstop v veliki svet); 30-34 (za funkcijo sodnika je predpisana starost 25 let); 122-129 (za cenilca in sodnega uradnika je predpisana starost 30 let)

26 Prim. op. 9, 488-490

27 Za imetje zakoncev, prim. op. 9, 412-413, 487-488, 491-495; 470 (otroci podpirajo onemogle starše)

28 Testament, 1599, 17. 2

29 Prim. op. 9, 528-530

NEPREMIČNI PRAZNIKI:**JANUAR:**

1. Circumcisio Domini
6. Epiphania Domini
17. Sanctus Antonius abbas
20. Fabianus et Sebastianus
21. Sancta Agnes
25. Conversio Sancti Pavli apos

FEBRUAR:

2. Purificatio beatae Mariae vi
22. Cathedra Sancti Petri
24. Mathias apostolus

MAREC:

19. Sanctus Ioseph sponsus Mari
25. Annuntiatio Sanctae Mariae

APRIL:

24. Sanctus Georgius martir
25. Sanctus Marcus evangelista

MAJ:

1. Sancti Philippus et Iacobus
3. Inventio Sanctae crucis
20. Sanctus Bernardus abbas

JUNIJ:

11. Sanctus Barnabas
13. Sanctus Antonius Patavinus
15. Sanctus Vitus
24. Sanctus Ioannes Baptista
29. Sanctus Petrus apostolus

JULIJ:

2. Visitatio beatae Mariae ad H
4. Sanctus Odoricus confessor
12. Sanctus Hermacoras
20. Sancta Margarita
22. Sancta Maria Magdalena
25. Sanctus Iacobus apostolus

PREMIČNI PRAZNIKI:

- Pasca reurrectionis domini nost
Rogationes
Ascensio Domini
Pentecostes
Corpus Christi

AVGUST:

5. Maria ad niues
6. Transfiguratio Domini vulgar
7. Sanctus Donatus confessor
10. Sanctus Laurentius martir
15. Assumptio beatae Mariae vir
16. Rochus confessor
20. Sanctus Bernardus confessor
24. Sanctus Bartholomeus aposto
29. Decolatio sancti Ioannis

SEPTEMBER:

8. Nativitas beatae Mariae virg
21. Sanctus Matheus apostolus
29. Sanctus Michael archangelus

OKTOBER:

4. Sanctus Franciscus
7. Sancta Iustina virgo et mart
2. Sanctus Maximianus episcopo
18. Sanctus Lucas evangelista
8. Sancti Simon et Iudas aposto

NOVEMBER:

1. Foestivitas Omnium sanctoru
11. Sanctus Martinus confessor
23. Sanctus Clemens
25. Sancta Catharina
30. Sanctus Andreas apostolus

DECEMBER:

5. Sanctus Bassus martir
6. Sanctus Nicolaus confessor
13. Sancta Lucia virgo
21. Sanctus Thomas apostolus
25. Nativitas domini nostri Ies
26. Sanctus Stephanus promartir
27. Sanctus Ioannes evangelista
28. Innocentes
31. Sanctus Silvester

**No NEPREMIČNIH
PRAZNIKOV: 58**

No PREMIČNIH PRAZNIKOV: 5

testatorjev za zadnje počivališče njihovih telesnih ostankov.

Življenje Pirančanov v **posameznem letu** so na eni strani narekovali letni časi, na drugi pa praznični dnevi. Agrarna okolica, ki je spadala k mestu, je poljedelcem in živinorejcem narekovala letni delovni ritem. Obdelovanje vinogradov je trajalo od februarja do konca junija, od srede avgusta do konca septembra so sledili trgatve, stiskanje grozdja in pridelovanje vina. V novembru in decembru je imelo največji razmah obiranje oliv. Konkretnih podatkov o času okopavanja in setve polj pregledani viri ne navajajo. Poravnave dajatev v žitu so bile večkrat predpisane za konec junija: to omogoča sklepanje na (predhodni) čas žetve. Tedanja ekstenzivna, pašna živinoreja je na koncentracijo dela v določenih obdobjih leta vplivala manj kot poljska opravila. Podatkov o letni paši (med koncem aprila in koncem sep-

tembra) piranske živine v istrskem zaledju pregledani viri ne omenjajo.³⁰

Tudi morje je nalagalo Pirančanom sezonska dela z možnostmi ribištva in solarstva. Obdobje intenzivnega, nadzorovanega ribolova na Piranskem je trajalo od konca septembra do konca marca. Soline pa so nalagale imetnikom stalno skrb: marca in aprila je bilo treba steptati jarke in kristalizacijske bazene, nato je bil do konca septembra čas solne letine, tej pa sta sledila pregled in popravilo solnih obratov.³¹

Značilne mestne gospodarske dejavnosti (obrt, gostinstvo, trgovina, promet) so bile skozi leto sicer tudi podvržene določenemu nihanju, ki pa je bilo manj izrazito.

Pregled uradnih praznikov, ki so jih praznovali Pirančani, po podatkih piranskega statuta³² (sl. 5) kaže, da je prišlo na leto z nedeljami vred običajno dobrih 100

30 Za agrarno tehniko v poznosrednjeveškem razdobju prim. D. Mihelič, Agrarno gospodarstvo Pirana od 1280 do 1340, Zgodovinski časopis 38, Ljubljana, 1984, 193-224

31 Za tehniko ribolova in solarstva prim. D. Mihelič, Neagrarno gospodarstvo Pirana od 1280 do 1340, Dela SAZU I/27, Ljubljana, 1985, 31-51.

32 Prim. op. 9, 710-716.

prazničnih dni. Največ praznikov je padlo na avgust in december, najmanj na februar, marec in april (odvisno od sovpadanj praznikov z nedeljami). V pregledanih letih 1600, 1601 in 1602 so imeli Pirančani 106, 102 in 107 praznikov z nedeljami vred.

Dnevni ritem nekdanjega vsakdana v Piranu je urejalo jutranje (za vstajanje in očenaš), popoldansko in večerno zvonjenje, ki je naznanjalo konec delovnega in družabnega dne. O jutranji toaleti Pirančanov zapisi molčijo. Običajna obleka, ki so jo nosili čez dan, je bila srajca (*camisa*).³³ Druga oblačila, ki jih navajajo pregledani zapisi, so cotta, površnik (*gonella*) s krznom ali brez, različna pokrivala (*capucium*, *capellum*, *infula*). Z zanimivimi dogodki se Pirančani niso seznanjali ob branju časopisov, ampak je vlogo le-teh opravljal mestni klicar. V pregledanih letih je bil to Melchior Petronius. Novice - navadno je šlo za oglaševanje in prodajo nepremičnin - je razglasil ob nedeljah na treh običajnih prostorih ob obvezni, (običajni) uri oziroma po zajtrku (*hora debita*, */consuetu*, *post prandium*). Eno od treh običajnih mest so bile stopnice komunalne palače na trgu četrti Campo. Tu se je odvijal velik del poslovnega življenja. Sicer pa so se posli sklepali v uradniških pisarnah, hišah, trgovinah in celo na plovilih v pristanišču.

Delovni čas je bil vsaj za nekatere dejavnosti tako rekoč neomejen: vicedoma sta morala biti na trgu četrti Campo ali v njegovi bližini od jutra do tretje ter od devete do večernic. Podnevi in ponoči sta morala biti pripravljena prisostvovati pisanju oporoke. Nadzorniki za prodajo vina naj bi bili na razpolago ob katerikoli uri dneva. S kosila so se morali vrniti čim prej. Inšpekcija klavnice je bila ob nedeljah, praznikih, dodatno še enkrat na teden in vsakokrat, ko se je klalo. Oljarji so bili pod drobnogledom nadzornikov trikrat tedensko.³⁴

Prehrano Pirančanov so sestavljale žitarice in moka, ki so jih (ob četrtkih in praznikih)³⁵ kupovali v žitnem skladišču, kruh, ki so ga prodajali komunalni peki, meso, ki je bilo naprodaj v klavnici ali na trgu, k temu pa še sir, mleko, stročnice, sočivje, sadje, vino.

Za duhovno hrano Pirančanov je skrbela cerkev, sprostitev in družbo pa so našli v (zasebnih) gostilnah in (komunalnih) gostiščih. Gostilne so obiskovalcem navadno nudile le vino in kruh, gostišča pa hrano, pijačo in prenočišče. Gostilničarji so točili tudi na kredo. Niso smeli goljufati, gostje pa niso smeli objestno razbijati in odnašati iz gostilne tamkajšnjega posodja. Gostilne naj bi obratovale le čez dan do tretjega zvonjenja, ponočevanje je bilo v njih prepovedano. Gostilničarji niso smeli točiti vina ob nedeljah in praznikih pred veliko mašo.³⁶ Je mar

ta statutarni odlok želel zagotoviti večji obisk (treznih) obiskovalcev pri prazničnih mašah?

Gostje omenjenih lokalov pa niso le popivali, ampak so se radi predajali tudi prepovedanemu igranju na srečo - konkretno največkrat kockanju (*ludus taxillorum*). Uradno dovoljena igra ad tabulas očitno nikogar ni zadovoljila, saj se prepovedi kockanja ne pojavljajo le v statutu, ampak tudi v poslovnih dogovorih. Odloki statuta kažejo, da je praksa pri teh prepovedih zamižala na eno oko: kockanje je posebej prepovedano v času po tretjem zvonjenju; prepoved zadeva domača bivališča, vinske kleti, gostilne in - kaj more biti zgovornejšega - cerkve. Nekateri predpisi na prakso hazardiranja že pristajajo: prepovedujejo uporabo in razpečavanje goljufivo prirejenih kock (obteženih, zaobljenih, z napačnimi pikami /mispunti/).³⁷

Tudi poslovanje komunalnih gostišč sestavljalcem statuta ni dalo miru. V zakup naj bi jih prejeli poštenjaki, ki v njih ne bi imeli javnih hiš (*bordellum*) in ne bi prenočevali javnih ljubic (*meretrices publice*).³⁸ Ali ne dokazuje prav ta odlok, da so bili tudi komunalni modreci, ki so sestavili statut, krvavi pod kožo?

In zdaj prav na kratko k oceni **izpovedne vrednosti** pregledanih **virov** za sliko vsakdanjega življenja v izbranem časovnem vzorcu:

- Statuti primorskih mest so sicer normativni akti, vendar so zlata žila za predstavitev človeškega vsakdanjika. Ker so tovrstni viri splošno znani, naj ta ugotovitev zadošča.
- Pri listinah gre za raznovrstne pravne akte, njihova zgovornost za našo temo pa je precej odvisna od količine pregledanega gradiva.
- Prepisi listin oziroma pomembnih zadev so zgovorni zlasti za vsakdanjik mestne skupnosti, saj so v njih zbrani vsi pogloblitni tovrstni akti.
- Testamenti so vir tako za duhovno kot za materialno sliko družinskega in širšega vsakdana.
- Knjige testamentov omogočajo statistične zaključke, genealoške raziskave, študije o imenih in še kaj.
- Knjiga davkov predstavlja gospodarski vsakdan mesta z navodili o zakupu komunalnih dohodkov, vsebuje pa tudi predpise glede obdavčenih gospodarskih aktivnosti.
- Knjiga o mestni klavnici predpisuje vrste, cene mesa, način prodaje, obdavčitev in nadzor nad poslovanjem.
- Zvezek o ribolovu obsega za pregledani čas popis razdelitve ribiških lovišč med patrone.

33 V tem oblačilu bi naj trikrat vrgli s pomola v vodo tistega, ki bi preklinjal božje osebe.

34 Prim. op. 9, 150-172 (vicedom), 134-138 (nadzor prodaje vina), 122-129 (inšpekcije).

35 Prim. op. 9, 87-92.

36 Prim. op. 9, 290-292 (točenje vina na kredo); 570, 594 (prepoved goljufije); 571 (gostje ne smejo razbijati gostilniškega posodja); 568-569 (prepoved nočnega obratovanja); 568 (prepoved točenja vina pred veliko mašo).

37 Prim. op. 9, 603-609.

38 Prim. op. 9, 641-643.

- "Note popolari" vsebujejo kopije nekaterih spornih in perečih zadev Pirančanov. V njih je tudi popis vrednosti dohodkov in izdatkov piranske komune.
- Pregledane vicedomske knjige vsebujejo predvsem povzetke zapisov o kupčevanju z nepremičninami, ki so označene s konkretnimi izmerami in opredelitvami lokacij. Omogočajo vpogled v lastništvo in izdelavo zemljevida nekdanjih mestnih objektov, zlasti v povezavi s popisom nekdanjih parcel ob piranskem mestnem obzidju.
- Knjige s povzetki uradnih prodaj imetja dolžnikov nudijo podatke o posesti, lastnikih ter o postopku pri dražbah. V eni od njih je navedena tudi količina žita, ki so ga v enem letu zmleli piranski mlini; to bo omogočilo vpogled v piransko potrošnjo žita, posredno pa sklepanje o številu prebivalcev.
- V kodeksu o poslovanju piranskega špitala je za vsakdanje življenje zanimiv zlasti popis inventarja špitala, ki omenja njegovo raznovrstno notranjo opremo

RIASSUNTO

Il saggio prende in esame la vita quotidiana a Pirano illustrata sulla base di varie fonti scritte dell'inizio del XVII secolo, conservate presso l'Archivio di Pirano. Lo studio è diviso in due parti: la prima tratta della vita della cittadina nel suo complesso, la seconda il quotidiano dei singoli abitanti. Le indagini sono riferite all'arco di una vita, di un mese e di un giorno.

Il comune di Pirano, che in quel periodo era sottomesso alla Repubblica di Venezia, trattava i suoi affari politici, economici, amministrativi ecc., considerandosi all'interno e al di fuori un complesso unitario. Del comune, oltre al nucleo urbano, faceva parte anche il circondario rurale. L'economia quindi rispecchiava questa simbiosi di attività caratteristiche per la città (artigianato, commercio, affari monetari) e la campagna (agricoltura, allevamento, artigianato rurale) mentre il mare consentiva la pesca, la produzione di sale ed i collegamenti con le altre località costiere. L'attività economica, le entrate e le uscite del comune si possono seguire nei bilanci annuali dell'amministrazione ed anche consultando le fonti in cui si citano le industrie ed i mestieri. Diversi documenti descrivono la città. Si è conservato pure un elenco delle parcelle edificate e non lungo le mura, altri documenti citano le numerose chiese del territorio mentre l'archivio conserva anche sei note sul riassetto della chiesa di S. Giorgio che era in corso proprio nei primi anni del XVII secolo. La pianta della città è caratterizzata dalle piazze nelle quali avevano sede gli edifici amministrativi e d'affari. Le piante delle case, in gran parte in muratura, non erano regolari. Il comune badava all'ordine, alla percorribilità e alla pulizia delle strade, delle piazze e del porto, ma cercava anche di garantire una vita sicura ed ordinata ai suoi abitanti, sia per quanto riguarda la prevenzione dei delitti che i provvedimenti di carattere sociale. Il quotidiano dei singoli piranesi, riferito all'arco di tutta l'esistenza, offre per i primi anni di vita poche notizie. Per contro gli statuti citano spesso trasgressori minorenni, che infrangono l'ordine pubblico. Le fanciulle venivano considerate "adulte" a 12 anni i ragazzi a 14. Dopo il matrimonio gli sposi disponevano dei loro beni alla tipica maniera istriana - "a fratello e sorella". La vita spirituale dei piranesi si riflette soprattutto nei loro testamenti.

L'anno veniva scandito da una parte dalle stagioni - durante le quali ci si dedicava a determinati lavori agricoli, alla pesca, a varie attività nelle saline -, e dall'altra da numerose giornate festive - comprese le domeniche ce n'erano infatti più di 100 all'anno.

I ritmi giornalieri dei piranesi erano scanditi dal suono mattutino, meridiano e serale delle campane. L'araldo comunale li avvisava delle novità più importanti. L'orario di lavoro, almeno per certe professioni, era praticamente illimitato. Del cibo spirituale dei piranesi si prendeva cura la chiesa, sfoghi e compagnia si trovavano nelle osterie e nelle locande, dove ci si abbandonava anche al gioco d'azzardo (vietato) e ai piaceri della carne (proibiti anch'essi).

L'articolo si conclude con un elenco delle fonti, suddivise in base alla loro importanza riguardo al problema trattato.